

- RIGAU, Gemma (1998): «La variació sintàctica: uniformitat en la diversitat», *Caplletra*, 25, p. 63-81.
- SENTÍ, Andreu (2017): *Modalitat i evidencialitat en català antic. Un acostament cognitiu a les perifrasis verbals amb deure i amb haver*. Alacant / Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- SENTÍ, Andreu (2018): «Evidentiality and epistemic modality in Old Catalan: A diachronic cognitive approach to the semantics of modal verbs», dins AYOUN, D. / CELLE, A. / DIDEROT, P. / LANSARI, L. (eds.): *Tense, Aspect, Modality, and Evidentiality*. Amsterdam / Nova York: John Benjamins Publishing Company, p. 145-164.
- SORACE, Antonella (2000): «Gradients in auxiliary selection with intransitive verbs», *Language*, 76, p. 859-890.
- SUÏLS, Jordi (2008): «La distribució d'haver i ser en ribagorçà. Una aproximació», *Llengua & literatura*, 19, p. 221-253.
- MASSIP, Àngels / VENY, Joan (directors) / LUNA-BATLLE, Xavier / BARRI, Montserrat (comentaris) (2021): *Scripta rossellonesa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 431 p.

Entendre el dialecte septentrional des dels altres territoris de la llengua catalana ha estat sempre un problema. Per a presentar-ne correctament la història, és indispensable una mirada diferent des del nord. Per raons geogràfiques i polítiques pròpies (proximitat amb Occitània, annexió francesa i frontera nova del 1659) aquest dialecte, avui dia residual, és sense cap mena de dubte singular. Penetrar seriosament en els seus orígens i la seva evolució amb un corpus documental pertinent era per consegüent una necessitat. En aquest sentit la publicació de *Scripta rossellonesa* és una excel·lent notícia. *Scripta rossellonesa* pertany a un projecte ideat i projectat per Joan Veny, i dirigit després per Àngels Massip, tal com s'exposa al primer volum de la sèrie, *Scripta eivissenca* (2009: 9-10). De moment se n'ha publicat cinc volums. Després del volum dedicat a l'eivissenc, s'ha editat la *Scripta menorquina* (2011) i la *Scripta mallorquina* (en dos volums, el 2013). Es pretén abraçar tota la diversitat dialectal de la llengua catalana i ara s'ha fet un pas més amb el rossellonès. *Scripta rossellonesa* presenta 101 textos des del segle XIII fins als nostres dies, ordenats cronològicament. Cada text va acompanyat amb un comentari. Els comentaris es divideixen en les seccions següents: 1. Dades bibliogràfiques i resum del document, 2. Grafia, 3. Fonètica, 4. Morfosintaxi, 5. Lèxic, i 6. Síntesi dels comentaris lingüístics.

Al final de l'obra, un índex de 132 pàgines, fet amb molta cura, permet qualsevol recerca ràpida d'un mot, d'un tret fonètic o morfològic, amb la data precisa en què s'ha recollit. La utilitat d'aquest índex és incalculable: evolució de les grafies, informacions sobre la pronúncia i l'evolució fonètica, re-rotacions, novetats lèxiques, canvis morfològics... Tornant al corpus de documents comentats, que suma 274 pàgines, d'entrada es pot dir que una tria de textos analitzats metòdicament com aquesta no tenia precedents en el dialecte septentrional. Els autors dels comentaris, Xavier Luna-Batlle i Montserrat Barri, són dialectòlegs acreditats, amb l'experiència necessària per a dur a terme un projecte d'aquest nivell. Els comentaris, per bé que no exhaustius, són força complets i recullen fins i tot els elements onomàstics. Els textos, que en la seva immensa majoria presenten trets dialectals significatius, es donen en la forma com apareixen en les edicions on s'han trobat, molt sovint revistes locals, estudis filològics, però en tots els casos s'han revisat i per això hi ha alguna anotació aclaridora i alguna correcció. Seguint els criteris del projecte *Scripta*, l'obra ofereix exemples d'un ampli ventall de gèneres, amb pocs salts cronològics. Tenint en compte el volum del corpus, el nostre comentari es limitarà a uns quants exemples.

Els documents del segle XIII, que són vuit en total, situen adequadament els principis del "problema" septentrional. Després d'una llarga llatinització iniciada a Empúries, el nord de la Catalunya futura esdevingué un apèndix de l'Imperi carolíngi a partir del segle VIII i confluí aleshores amb el sud del que havia de ser Occitània. Tot i la preponderància del llatí, els textos de la primera època, que fan sorgir la nostra llengua d'un llarg silenci, ja duen elements d'aquella profunda petjada occitana. S'hi troben mots

avui dia desapareguts, com ara *bori* (mantega), *femna* (dona), *frare* (germà), *solel* (sol), *veyre* per vidre (interpretat equivocadament com a *vas* p. 26, que és el seu significat actual) o encara conservats com *espich* (espígol), *feda* (ovella), *gità* (llançà), *merlucés* (bacallans), etc. L'aportació occitana no sols afecta el lèxic, sinó també la morfologia, amb l'adopció de la desinència *-i* de la primera persona del present *parli* 'parlo' i de retruc de l'imperfet *parlavi* '[jo] parlava', i fins i tot la fonètica, amb el tancament de *o* tònica en *u plum* (plom), atestat al segle XIV (p. 11). Centrats en l'Edat mitjana doncs, constatem que el corrent occità no és anecdòtic ni nouvingut. És un fonament del futur dialecte. La frontera política posterior, dibuixada al segle XVII, que contribuï directament a l'aïllament i a l'allunyament del rossellonès, no va arribar a tenir mai tanta força en segles anteriors. Llavors moltes formes septentrionals actuals eren arrelades a bona part del territori català, com aquests mots espígolats en *Lo somni* de l'autor barceloní Bernat Metge: *après* (després), *ca* 'gos', *cambra*, *cercar*, *ciuró* 'cigró', *freitura* 'mancaça', *gitar* 'llançar', el pronom *hom*, l'adjectiu *llur*, *oir* 'sentir', *plaire* i *desplaire*, *prenys* 'prenyada', *qualque* (algun), *restar* (quedar)... Mitjançant l'index de *Scripta rossellonesa* hom pot comprovar la presència, amb data (i lloc) de la majoria d'aquestes paraules a l'àrea septentrional. Les excepcions, *freitura* 'fritura', *desplaire* i *prenys*, consten en les nostres enquestes al Vallespir al segle XX. Amb el continuïum d'una llengua que encara no havia dibuixat la fesomia dels dialectes moderns cap al nord, els matisos tanmateix ja devien existir. A l'Alt Empordà, per exemple, s'usaven *broma* 'núvol' i *feda*, i encara són propis *amolar* 'esmolar', *buc* 'rusc', *còrrec* 'barranc petit, torrent', *cossol* 'base d'una feixa empedrada', *estacar* 'lligar', *flairar* o *enflairar* 'olorar', *nin* i *nina* 'nen i nena', *pioc* 'gall dindi', *quelcom*, *ribera* 'riu', etc.; unes formes compartides amb el rossellonès i continuadores de l'occità (*amolar*, *buc*, *corre*, *caussol*, *estacar*, *flairar*, *nin* i *nina*, *piòt*, *quicòm*, *ribiera*).

La presència de l'occità és indiscutiblement la qüestió central del dialecte septentrional. Les guerres i els canvis de frontera degueren influir directament en les diferents onades, occitanitzadores o catalanitzadores, que va anar absorbint un territori relativament reduït. La mirada des del nord a la qual ens referiem hauria pogut tenir més visibilitat en la *Scripta rossellonesa* buscant una distinció entre l'occità històric, d'alguna manera constituent: *espich*, *estela*, *feda*, *panna* (paella), *punyat* (grapàt), *ribera*, *semal*, etc.; i els occitanismes moderns —segurament posteriors a l'annexió francesa— delatats per trets fonètics al·loctons: *bel* (1870) cat. *bell*, *camel* (1695) cat. *camell*; *biell* o *bieill* (1887) < occ. *vièlh*, cat. *vell*, *turtrieras* (1698) occ. < *tortières* 'estri per a fer coques', cat. *torteres*, i encara que no apareguin en aquest recull, també d'altres mots com *mestier* (= ofici) cat. *mester*, i *obrier* cat. *obrer*, cf. *ALF*: mapes 846 i 962. La dificultat en la identificació i la classificació de l'occità ha fet que algunes formes com *tropell* (ramat, p. 218-219) i *sabent* (savi, p. 222-223) s'hagin relacionat directament amb el francès *troupeau* i *savant*, però aquesta relació només era indirecta, i la clau era altra vegada l'occità. *Tropèl*, amb palatalització de *-l* final des de les Corberes cap al sud, es pot consultar al mapa 246 de l'*Atlas Saçaze*, i *sabent* sembla prou documentat a l'Edat mitjana (*DCVB*). Parlem del fons occità històric? Probablement. Els estudis futurs ho diran.

Com es pot entendre una reoccitanització tardana del català septentrional quan el prestigi de l'occità ja era prou baix? A partir de l'ocupació militar de les comarques del nord al segle XVII, els occitans ja no van ser només camperols i obrers, sinó també soldats, mestres i funcionaris de tota mena, coneixedors del francès, i per tant socialment distingits, però també bilingües capaços de relacionar-se cada dia amb una població catalana monolingüe. Aquest contacte doble, des de la pagesia i els representants de l'estat, produï una reoccitanització passiva, que d'una banda, estabilitzà i reforçà els trets occitans històrics comuns, i de l'altra introduï occitanismes nous i francesismes duts per l'occità. Paral·lelament, la documentació oficial francesa, cada vegada més coercitiva, no podia donar cap visibilitat a un fenomen que pertanyia a un context de decadència de la llengua del país i a textos propers a l'oralitat. La literatura popular d'Albert Saisset "Oun Tal" ofereix una mostra excel·lent de la supeditació del català a Perpinyà a la segona meitat del segle XIX. *Scripta rossellonesa* presenta dos textos d'aquest autor important per a la dialectologia septentrional (p. 247-255): *Oun poutou* (és a dir, *un potó*) i *Marits y mouliès*, malauradament escurçat per raons d'espai. L'ortografia de Saisset, desastrosa des d'un punt de vista normatiu, és interessantíssima d'altra part ja que permet una lectura fonètica del dialecte, ex. *Qu'arris-*

quem d'ou prouba? Pa rès! – Si! Si! Li diou la sèoue amiga, Tènas rahoù, prouhem: an a jo ja ma triga; Abouy matey nous cal proubá... (p. 252). Sobre els comentaris de Saisset, gairebé exhaustius, només voldríem puntualitzar dos detalls. L'adjectiu femení *granda* “*grande*” s'hauria d'interpretar com a occitanisme més que no pas francesisme (p. 248 i 250). El substantiu *sauma* ‘burra’ “*saouma*” (p. 252-254) també ha de ser un occitanisme, cf. *ALPO*: mapes 272 i 32.

Finalment, hem de confessar que unes esmenes com aquestes no han d'amagar la nostra inhabilitat per fer un examen exhaustiu d'una obra docta de 431 pàgines i, sobretot, no prenen treure-li cap valor. Amb la seva selecció única de textos comentats amb erudició, *Scripta rossellonesa* serà definitivament una nova referència per al coneixement del dialecte septentrional.

Jean-Paul ESCUDERO

MASSIP, Francesc (ed.) (2020): *Comedia de corte «La vesita» de Juan Fernández de Heredia: poeta y caballero valenciano*. Edició i estudi de Francesc Massip; traducció castellana dels textos catalans i portuguesos de Jesús Massip Fonollosa. Salamanca: Sociedad Española de la Historia del Libro (SEHL) / Seminario de Estudios Medievales y Renacentistas (SEMYR).

Cal felicitar els responsables de la Sociedad Española de la Historia del Libro i el Seminario de Estudios Medievales y Renacentistas per l'encert d'haver incorporat un dels clàssics de la literatura catalana, la comèdia cortesana *La vesita* de Joan Ferrandis d'Herèdia com a dotzè títol en la seva col·lecció «Documenta». També cal felicitar-los d'haver confiat l'edició i l'anàlisi d'aquesta peça emblemàtica del Cinc-cents a Francesc Massip, catedràtic d'història del teatre a la Universitat Rovira i Virgili. De fet, com explica l'estudiós en la introducció (p. 48), el llibre és el resultat d'una recerca iniciada el 1990 en què, gràcies a una beca d'investigació de la Fundació Ortega i Gasset / Caixa de Barcelona, va poder analitzar l'obra en el Ms. 2621 i en l'edició prínceps publicada pòstumament (València: Joan Mey, 1562), ambdós custodiats a la Biblioteca Nacional de Madrid.

La bella edició en quart menor (aprox. 24 cm x 12,5 cm), amb el text imprès a dues tintes, consta d'una tirada de cent cinquanta exemplars, noranta-sis dels quals subscrits per les persones i institucions que figuren en el llistat al final del volum. L'edició té l'atractiu d'incloure la reproducció de la coberta del programa de mà (en color) i tretze fotografies (en blanc i negre) fetes per Pau Barceló durant la representació de *La vesita*, realitzada sota la direcció de Josep Romeu i Figueras el 13 de novembre de 1967, en el marc del VII Cicle de Teatre Medieval al Saló del Tinell de Barcelona. En record, homenatge i agraïment per les seves aportacions a l'edició, l'estudi i l'escenificació del teatre català antic, Francesc Massip dedica la present edició de *La vesita* a la memòria del mestre. Recordem que Romeu, el 1962, havia publicat les parts catalanes de l'obra en la col·lecció «Els Nostres Clàssics», de l'editorial Barcino, acompanyades d'un resum en català del text castellà, i que en aquell llunyà 1983 instà Francesc Massip a escometre la tasca de preparar una edició íntegra del text, com llegim a la p. 47.

L'estudi introductor del volum es desenvolupa en tres parts: en primer lloc, l'editor situa *La vesita* en el context del teatre a la cort virregnal de València (p. 13-16) en què es muntaren «tipologies de espectàculo en la línia de un teatre de inspiració caballeresc»; a continuació, presenta la peça tot destacant-ne les característiques més remarcables (p. 17-44) i, per últim, inclou la justificació de la tria de la versió en què es basa l'edició, la relació dels testimonis manuscrits i impresos i la descripció dels criteris d'edició (p. 45-54). El cos del volum l'ocupa l'edició del text acompanyat de l'aparat crític que dona raó de les variants dels altres dos testimonis cinccentistes —l'altre manuscrit i l'edició prínceps— que ens han transmès l'obra. Completen l'edició unes notes que, d'una banda, brinden la traducció castellana dels 347 versos en català i dels 36 en portuguès, sobre un total de 1.043 versos; i que, de l'altra, ofereixen aclariments útils sobre aspectes lingüístics, mètrics, musicals i contextuals del text editat (p. 55-138). El volum és arrodonit amb uns apèndixs que inclouen el repartiment i algunes notes d'escenificació de l'esmentada representació del Saló del Tinell (p. 139-143), la bibliografia citada (p. 145-152), la re-